

Wíjs met Onderwíjs...

Deel 2

*Voortgezet onderwijs voor Nederlandse Mission Kids
op het zendingsveld en de aansluiting op het onderwijs in
Nederland - bij verlof en terugkeer*

Jaap Oosterhuis
Revisie: Ilja Deyoung (2014)

Deze brochure is een vervolg en aanvulling op de brochure “Wijs met Onderwijs...” Deel 1, geschreven door Wilna Shaw-Karsemeijer. Wilna’s brochure belicht voornamelijk de lagereschoolsituatie en is bij haar te bestellen. (Informatie, hfdst. 10)

Eerste druk: maart 2009
Revisie: nov 2014

Inhoudsopgave

Hoofdstuk	Blz.
Inleiding	4
1. Nederlandstalig onderwijs op het zendingsveld.....	6
1.1. De Wereldschool	6
1.2. LOI	6
1.3. VAVO.....	6
1.4. Begeleiding vanuit een Nederlandse school	6
1.5. NOB.....	7
1.6. Nederlands internaat of pleeggezin	7
1.7. Een Nederlandse leerkracht	7
2. Engelstalig onderwijs op het zendingsveld	8
2.1. Internationale scholen en IB	8
2.2. MK's scholen	8
2.3. De Amerikaanse <i>high school</i> - een <i>crash course</i>	8
2.4. Het Britse onderwijssysteem - een <i>crash course</i>	9
2.5. Engelstalige <i>self-study courses</i>	10
2.6. Co-op school.....	10
3. Nationale scholen	11
4. Voor- en nadelen van kostschool / internaat / dorm / hostel / kosthuis - door Dirk-Jan Baarsen.....	12
4.1. Scholingsmogelijkheden	12
4.2. Sociaal isolement.....	12
5. De aansluiting op onderwijs in Nederland	13
5.1. De aansluiting tijdens verlof	13
5.2. De aansluiting op vervolgonderwijs in Nederland	14
5.3. Tussenjaar	15
5.4. Sociale en emotionele aanpassing	15
6. Verder studeren in het buitenland.....	17
7. Ervaringen van Nederlandse en Belgische MK's.....	18
8. Vergelijking van Nederlandse, Britse en Amerikaanse schooljaren.....	20
9. Vergelijking van vereisten voor verschillende studierichtingen	20
10. Informatie (literatuur, organisaties en websites)	22
11. Afkortingen en Verklaringen	27

Inleiding

Experience is something you don't get until just after you need it. Helaas is dat vaak maar al te waar op het gebied van onderwijs aan kinderen van zendelingen. Deze brochure is bedoeld als handreiking aan ouders van Mission Kids (MK's), in het zoeken naar de beste oplossingen voor hun kinderen, voor wat betreft middelbaar en vervolgonderwijs.

Volgens het boek *'Too valuable to lose'* (Informatie, hfdst. 10) is de belangrijkste reden dat zendelingen van het zendingsveld terugkeren, het onderwijs van de kinderen. Dit geldt met name voor niet-Amerikaanse zendelingen. Veel ouders besluiten om naar Nederland terug te keren als hun kind op middelbareschool-leeftijd komt. Soms laat het werk dit toe, maar vaak ook niet. Het is daarom belangrijk om te zien wat de mogelijkheden en aansluitingen zijn, in dit geval voor Nederlandse MK's, zodat de ouders langer op het zendingsveld kunnen blijven.

In deze brochure is een aantal punten van aandacht samengebracht. In de praktijk zal blijken, dat er niet één en dezelfde oplossing is voor alle MK's en zelfs niet voor kinderen uit hetzelfde gezin. Biddend en zoekend zullen ouders, samen met hun kinderen, de beste weg moeten vinden. Oplossingen liggen niet altijd voor de hand. Ondanks deze nadelen hebben onze MK's in het algemeen betere studiegewoontes aangeleerd dan hun leeftijdsgenoten *back home* en presteren daardoor, ondanks mogelijke achterstand op bepaalde gebieden, vaak beter dan hun Nederlandse leeftijdsgenoten. Als ze de ambitie hebben kunnen ze een academische opleiding volgen, ook al is de weg daar naartoe soms langer.

Deze brochure is allereerst geschreven met het oog op Nederlandse ouders, maar er staat ook veel informatie in die nuttig is voor onze Vlaamse zuiderburen.

Op onderwijsgebied vinden voortdurend veranderingen plaats, waardoor er mogelijk informatie is, die mij tijdens het schrijven van deze brochure niet bekend was. Aanvullingen, verbeteringen en persoonlijke ervaringen voor een volgende druk zijn zeer welkom via MK Focus (Informatie, hfdst. 10)

Over ons: Mijn vrouw Betsy en ik hebben twee kinderen: Mattanja en Henk Jan. Wij hebben zes jaar in Ivoorkust gewerkt op een MK school van New Tribes Mission (NTM). In 2002 moesten wij naar Nederland terugkomen vanwege de burgeroorlog in Ivoorkust.

Mattanja was toen 16 jaar en heeft op de (middelbare) Europese School in Bergen (NH) het Europees Baccalaureaat gehaald. Henk Jan was toen bijna 13. Hij heeft een jaar op de Europese School en twee jaar op een Nederlandse school gezeten waar hij VWO 4 heeft afgemaakt.

In 2005 vertrokken Betsy en ik, samen met Henk Jan, voor een nieuwe termijn naar Papoea Nieuw Guinea, om daar op een MK school van NTM te gaan werken; Betsy als *Discovery therapist (remedial teacher)* en ik als directeur en leraar exacte vakken.

Henk Jan heeft door zelfstudie vier Amerikaanse AP examens en de SAT test kunnen doen (zie 2.3.).

In 2008 keerden wij voor een verlofperiode terug naar Nederland. Mattanja studeert intussen Taalwetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam. Henk Jan volgt de Evangelische Hogeschool in Amersfoort en probeert toegelaten te worden op de Wageningen Universiteit.

Maart 2009,

Jaap Oosterhuis

Bij de revisie (mei 2013)

Over mijzelf: Ik heb de afgelopen twintig jaar gewerkt als leraar en als directeur op een zendingskostschool, een OETC-school (beide in West-Afrika) en een reguliere basisschool in Nederland en als onderwijsassistent in Engeland. Ik heb lesgegeven in Engels als tweede taal aan zowel groepen als individueel. Ik heb ouders begeleid die hun eigen kinderen lesgeven en ken zowel het Nederlandse als het Engelse schoolsysteem van binnenuit. Ik heb mij ook verdiept in het

Amerikaanse en Australische systeem. Ik geef al een aantal jaren voorlichting en advies over onderwijs in het buitenland voor MK Focus.

Toen mij gevraagd werd om deze brochure te updaten leek het me een goede gelegenheid om de unieke mix van kennis en ervaring die ik in mijn leven opgedaan had te gebruiken. Ik ben mij ervan bewust dat in deze brochure niet veel informatie staat over het Franse en het Duitse schoolstelsel. Dat hangt samen met het feit dat de doelgroep die van deze systemen gebruik maakt erg klein is en mijn persoonlijke ervaring met deze systemen nog kleiner. Niettemin neem ik de vraag van ouders die ik kreeg over deze schoolsystemen mee om mogelijk een volgende editie mee te verrijken. Intussen spreek ik de wens uit dat deze brochure u zal helpen de juiste keuzes te maken.

Nov 2014

Ilja Deyoung

1. Nederlandstalig onderwijs op het zendingsveld

1.1. De Wereldschool

De Wereldschool is de enige optie voor Nederlandse ouders die willen dat hun kind Nederlandstalig onderwijs blijft volgen op een manier die gericht is op kinderen (dit in tegenstelling tot Amerikaanse ouders, die een overvloed aan opties hebben). De Wereldschool is bij uitstek geschikt voor ouders die hun kinderen thuis willen blijven lesgeven in het Nederlands.

De Wereldschool van het IVIO in Lelystad biedt op dit moment voortgezet onderwijs aan op drie niveau's: VMBO-theoretische leerweg, HAVO en VWO. Vanaf HAVO/VWO 4 kunnen de profielen "Natuur en techniek", "Natuur en gezondheid", "Economie en maatschappij" en "Cultuur en maatschappij" (dit profiel is bij de Wereldschool vooral op de talen en maatschappij georiënteerd) gevolgd worden. De lessen leiden op tot het staatsexamen.

De aansluiting bij vervolgonderwijs in Nederland is goed. De kinderen leren in het voortgezet onderwijs zelfstandig met behulp van lesbrieven. De ouders hebben een begeleidende taak. Een goede internetverbinding is vereist voor communicatie met de begeleider in Nederland.

Mochten de ouders voor Engelstalig onderwijs kiezen, dan kan worden gekozen voor het vak "Nederlands als moedertaal" of zelfs "Nederlands als tweede taal" ter aanvulling. Dit is niet alleen belangrijk voor het bijhouden van de taal, maar ook van de Nederlandse cultuur.

De prijzen (prijsspeil 2014) variëren globaal van € 600 (Geschiedenis) tot € 1.500 "Nederlands basis" of € 2000,- "Nederlands compleet" *per vak per jaar*. Deze prijzen zijn al gesubsidieerd. Over de begeleiding van de Wereldschool wordt verschillend gedacht en, zeker vergeleken met Amerikaanse correspondentiecurssussen, blijft de Wereldschool een dure optie voor zendingen die moeten leven van giften. Het IVIO heeft een overeenkomst met de EZA, waarmee ouders die werken met een bij EZA aangesloten organisatie 5% korting krijgen.

1.2. Leidse Onderwijs Instellingen

LOI biedt ook voortgezet onderwijs aan en is veel goedkoper dan de Wereldschool. De keerzijde is, dat LOI gericht is op volwassenen en niet op kinderen. Bij het LOI kun je VMBO-, HAVO-, of VWO-certificaten of een volledig diploma halen. Je wordt opgeleid voor de staatsexamens van de Informatie Beheer Groep in Groningen. Je haalt dus precies hetzelfde diploma als bij een dag- of avondschool. Iedereen kan zich aanmelden voor een staatsexamen, ongeacht vooropleiding of leeftijd. Examens kunnen worden afgelegd op de Nederlandse ambassade of het Nederlands consulaat (wel extra kosten).

Soms is het mogelijk deze correspondentiecurssussen te doen op een zendings(kost)school waar leerkrachten de begeleiding van de leerlingen doen. (zie 2.2)

1.3. Voortgezet Algemeen Volwassenen Onderwijs

VAVO is voor leerlingen die op de een of andere manier geen Nederlands diploma hebben kunnen halen en versneld (en tegen betaling!) alsnog een VMBO-TL, HAVO of VWO diploma willen halen. Je kunt ook één of meerdere vakken doen. Voor VAVO moet je in Nederland lessen volgen. Het is dus meer iets voor aanvullende studie bij terugkomst.

1.4. Begeleiding vanuit een Nederlandse school

Soms is een Nederlandse school bereid om een leerling op afstand te blijven begeleiden. Het kind volgt dan hetzelfde onderwijs als zijn leeftijdsgenoten in Nederland. Uiteraard valt en staat deze oplossing met de *goodwill* van de school en haar leerkrachten.

Overigens is het meestal niet mogelijk voor de leerling daadwerkelijk bij deze school ingeschreven te zijn. Dit heeft te maken met een clause in de Nederlandse wetgeving die

eist dat de leerling minimaal aantal weken fysiek in de klas aanwezig moet zijn.

De Fruytier (Jacob Fruytier Scholengemeenschap in Apeldoorn) biedt afstandsonderwijs aan vanuit een reformatorische grondslag. De eis dat de ouders vanuit de reformatorische kring komen en de aanwezigheidsplicht voor de eerste maand van het schooljaar (dat is een eis vanuit de overheid/leerplicht) maken dit programma in de meeste gevallen ongeschikt.

Voor meer informatie: www.jfsg.nl/Zorgonderwijs_op_maat/afstandsonderwijs

Ook op de Passie wordt soms begeleiding gegeven aan leerlingen in het buitenland. Neem daarvoor contact op met de Passie. Het is nog geen standaarddienst die ze aanbieden op hun website, maar vragen kan altijd. [www. Passie.mwp.nl](http://www.Passie.mwp.nl)

1.5. Stichting Nederlands (Voortgezet) Onderwijs in het Buitenland (NOB)

In een aantal landen zijn Nederlandstalige scholen, die gesubsidiëerd worden door de NOB. Tot december 2013 werden deze scholen direct of indirect gesubsidiëerd door de overheid. Daarna zijn zo'n 30 scholen gestopt. De rest is doorgegaan.

Op de website (www.stichtingnob.nl) is informatie te vinden over de ruim 170 scholen in 80 landen voor Nederlands onderwijs in het buitenland. De meeste van deze scholen bieden alleen Nederlandse Taal en Cultuur, en zijn dus bedoeld als aanvulling (meestal buiten schooltijd) op het onderwijs dat kinderen krijgen op een nationale of internationale school.

1.6. Nederlands internaat of pleeggezin in Nederland

Volledigheidshalve worden deze opties nog genoemd. Internaten in Nederland zoals De Dijkhoeve, het Renswoudehuis en Eerde zijn voor de meeste zendingen onbetaalbaar en bovendien, vanwege het seculiere karakter, vaak niet wenselijk. Een pleeggezin in Nederland is een mogelijkheid, weliswaar met haken en ogen; er moet een goede *match* worden gevonden, juridisch moeten zaken goed geregeld zijn en er komen extra reiskosten bij kijken.

1.7. Een Nederlandse leerkracht

Als de ouders niet in staat zijn, om hun kinderen zelf les te geven of te begeleiden, is er soms de mogelijkheid om voor kortere of langere tijd een leerkracht uit Nederland te laten overkomen. Dit kan een familielid zijn, een kennis of een onbekende. Deze persoon wordt tijdelijk een deel van de familie.

Er zijn enkele valkuilen: de zending is verantwoordelijk voor het welzijn van de leerkracht en in veel situaties is deze sterk aangewezen op het zendingsgezin. Dit kan spanningen geven.

In een co-op school (zie 2.6.) zal dit laatste bezwaar minder spelen.

2. Engelstalig onderwijs op het zendingsveld

2.1. Internationale scholen en Internationaal Baccalaureaat

In veel landen zijn internationale, Engelstalige scholen. Als de school niet gesponsord wordt door een (of meer) zendingsgenootschap(pen), zijn ze meestal duur (\$ 10,000 per jaar per leerling of meer) en er is meestal geen internaat bij. Op sommige van deze scholen wordt het *International Baccalaureate (IB)* aangeboden. Het IB, met als hoofdkwartier Genève, biedt een pre-universitaire opleiding van twee jaar, bedoeld voor de leeftijd van 16 tot 19 jaar. Een IB diploma wordt wereldwijd - dus ook door Nederlandse instanties - erkend als gelijkwaardig aan het VWO diploma. Het Europese Baccalaureaat is van het IB diploma afgeleid. Het IB zou een prima programma voor MK scholen zijn als het niet zo duur was en de eisen (faciliteiten, opleiding personeel) niet zo hoog waren. Bovendien kan het seculiere karakter van IB op bezwaren stuiten.

2.2. Mission Kids' Scholen

MK scholen zijn betaalbaar en hebben vaak een internaat (*dorm*). Via de website van de Amerikaanse organisatie *Association of Christian Schools International (ACSI)* kan per land worden gekeken welke internationale scholen er in dat land zijn (Informatie, hfdst. 10). De meeste MK scholen - maar niet alle - zijn hier te vinden, evenals nationale scholen die bij de ACSI zijn aangesloten. De prijzen voor MK scholen lopen globaal uiteen van \$ 500 tot \$ 5,000 per jaar (zonder *dorm*). Prijzen voor zendingen zijn meestal veel lager dan die voor andere expats.

Er zijn verschillende soorten MK scholen:

- a. Amerikaanse scholen
- b. Britse scholen
- c. Scholen die Amerikaanse, Britse en eventueel Canadese en Australische lesstof aanbieden, al naar gelang de vraag

De meeste MK scholen heten internationaal te zijn, maar zijn in wezen Amerikaans of worden door Amerikanen gedomineerd. Het begrip internationaal is in dit verband dan ook betrekkelijk.

Een moeder schreef het volgende:

Over het algemeen denk ik dat het goed zou zijn, dat er meer aandacht komt voor dat wat er nodig is voor het kind, om in het thuisland zonder problemen een vervolgopleiding te kunnen doen. Veel scholen zijn in naam wel international maar als het erop aankomt, dan blijkt het voor Nederlandse kinderen nog best ingewikkeld, om met hun highschool diploma in Nederland aan de slag te kunnen. Dan blijkt het systeem toch nog behoorlijk Amerikaans te zijn.

Sommige scholen zullen les in de moedertaal stimuleren en opnemen in het curriculum, andere zien dit als iets wat het kind in z'n vrije tijd moet doen. Voor Nederlandse kinderen is het een must om de Nederlandse taal bij te houden, ook al denken ze niet verder te gaan studeren in Nederland. Zoals reeds opgemerkt: Het is niet alleen belangrijk voor het bijhouden van de taal, maar ook van de Nederlandse cultuur.

2.3. De Amerikaanse high school - een crash course

Omdat de kans groot is, dat Nederlandse zendingen voor de keuze geplaatst worden om hun kinderen naar een Amerikaanse MK (*high*) school te sturen, wil ik daar wat meer over schrijven.

*High school is closer to the core of the American experience than anything else I can think of, heeft iemand eens gezegd. High School is een school voor iedereen. In Nederland ga je naar het VMBO of de HAVO of VWO, in Amerika gaat iedereen naar dezelfde high school. Het niveau van de gemiddelde high school is niet hoog, het varieert van VMBO tot HAVO, al is er de mogelijkheid om vakken op een hoger niveau te doen (zie hierna, onder *Advanced**

Placement). Amerikaanse scholen zijn namelijk autonoom, al zullen de meeste enige vorm van externe goedkeuring zoeken (z.g. *accreditation*).

De *high school* duurt zes jaar. Het Amerikaanse *high school* systeem kent geen landelijk eindexamen zoals de rest van de wereld dat heeft. Het systeem is gebaseerd op punten, *credits*. (dit systeem wordt in Nederland ook gebruikt in het hoger onderwijs). Van *grade 9* t/m *grade 12* (3^e t/m 6^e klas) verzamel je een door de school bepaald aantal *credits*. Meestal ligt dat tussen de 20 en 25. Als je een vak met goed gevolg hebt afgelegd krijg je ½ of 1 *credit*, afhankelijk van de moeilijkheidsgraad van het vak. Als je het vak niet haalt krijg je geen *credit*. Aan de hand van de lettercijfers wordt aan het eind van de *high school* een *Grade Point Average (GPA)* bepaald, een decimaal getal tussen 0 en 4. Het aantal *credits*, de lettercijfers en het *GPA* komen te staan op het *transcript*, een soort schooldiploma, dat wordt toegestuurd naar de vervolg-opleiding.

Omdat het gemiddelde niveau van een *high school* niet hoog is en de manier van beoordeling in onze ogen soepel, halen onze MK's gemakkelijk hoge cijfers. Het is niet ongebruikelijk, om als '*straight A student*' het zendingsveld te verlaten, maar als gemiddelde leerling in Nederland terug te keren.

In sommige MK scholen is het mogelijk, om in de laatste twee jaar van *high school* vakken op een hoger niveau te doen. Dit heet *Advanced Placement (AP)*. Het niveau van *AP* is te vergelijken met VWO en Britse *A-level* (zie 2.4.). *AP* examens zijn gestandaardiseerd, dus overal hetzelfde. De score is van 1 tot 5, met 5 het hoogst. Voor Amerikaanse leerlingen is het handig om *AP* vakken te doen, dan zijn ze daarvan vrijgesteld tijdens het eerste jaar *college* en dat scheelt weer collegegeld.

Tenslotte kent Amerika *college entrance exams*:

a. *Scholastic Aptitude Test*

De SAT is een algemene schoolvorderingen- en intelligentietest. Hij wordt toegepast in het Amerikaanse onderwijs als toelating tot het hoger onderwijs (colleges en universiteiten). Op de SAT zijn in totaal 1600 punten te behalen: 800 voor wiskunde en 800 voor taal. De universiteiten bepalen mede op basis van deze score of zij studenten toelaten; daarnaast spelen school-resultaten en essays een belangrijke rol. De SAT kent ook z.g. *subject tests*, die van belang zijn als een student al weet dat hij een bepaalde studierichting wil kiezen (bijv. Geschiedenis of Frans).

b. *American College Testing*

De ACT test behelst vier vaardigheden: Engelse taal, wiskunde, lezen en *science*. Het schrijven van een essay is ter keuze.

2.4. Het Britse onderwijssysteem - een *crash course*

Een kleiner aantal MK scholen zijn Brits of hebben een Britse oriëntatie. Het Britse onderwijssysteem werkt, net zoals alle andere Europese systemen, toe naar een eindexamen en verschilt daarin dus essentieel van het Amerikaanse systeem.

Het Britse systeem kent vijf zogenaamde *Key Stages (KS)*, tussen de leeftijd van 5 en 18 jaar. Elke *KS* wordt afgesloten met een serie testen, die, voor de eerste drie *KS*, kan worden vergeleken met onze CITO toets. Aan het eind van *KS 4*, na de vierde klas (*year 11* in de UK), doen alle kinderen in Groot Brittannië *General Certificate of Secondary Education (GCSE)* examens, vroeger *O-level* examens geheten.

Voor internationale scholen zijn er de *International GCSE (IGCSE)* examens. Dit niveau staat ongeveer gelijk aan VMBO of HAVO (afhankelijk van het aantal vakken en de score die je haalt). Als je bijvoorbeeld tussen de acht en tien *IGCSE* vakken doet en voor deze vakken minstens een C haalt (op een schaal van A tot G) wordt dat gelijkgesteld aan een Nederlands HAVO diploma. Het aantal keuzevakken is groot. Zo kan ook Nederlands worden gekozen, als tweede en zelfs als eerste taal. Dit kan belangrijk zijn bij terugkomst in Nederland, als bewijs van voldoende taalvaardigheid (het *International Baccalaureate* heeft deze mogelijkheid niet).

Na year 11 is er de mogelijkheid om een aantal vakken te kiezen op *A/S level* (1 jaar) of *A-level* (2 jaar) of een combinatie. *A-level* staat gelijk aan ons VWO niveau. In Engeland bestudeert een leerling slechts 3 tot 4 vakken op *A-* en *A/S level*. Het niveau is hoog.

De Britse examens (*GCSE* en *A-level*) kennen meerdere deexamens per vak, waaronder vaak een praktisch gedeelte, dat niet elke school kan aanbieden. Boven-dien moet een school behoorlijk betalen om een erkend *examination centre* te mogen zijn (voor *Cambridge International Exams* is dit circa € 2,000 per jaar).

In 2012 werd bekend dat de Britse regering voornemens is het onderwijssysteem te wijzigen. Helaas was niet bekend wat de wijzigingen zouden zijn. Begin 2013 werd bekend dat de wijzigingen uitgesteld waren tot het schooljaar 2014/2015, maar nog steeds (november 2014) is niet bekend wat de wijzigingen zullen inhouden. Gevreesd wordt dat de aanpassingen van het binnenlandse systeem (*GCSE*) zoveel tijd en energie zal vergen van de methodeschrijvers, dat er in dat jaar nog geen vervanger zal zijn voor de *IGCSEs*. Maar hierover is nog geen duidelijkheid op het moment van schrijven (november 2014). Wanneer deze wijzigingen vorm krijgen en de gevolgen duidelijk zijn, zal ik dit opnemen in deze brochure.

Het grote voordeel van Britse examens is, dat ze, net als het *IB*, internationaal erkend worden. Dit kan niet gezegd worden van een gemiddeld Amerikaans *high school* diploma.

2.5. Engelstalige self-study courses

Het aanbod van Engelstalige (Amerikaanse) *self-study courses* is enorm. Er zijn veel christelijke uitgeverij en organisaties, die gericht zijn op de nog steeds groeiende Amerikaanse *home school* beweging. Enkele namen: *Abeka*, *Bob Jones*, *Accelerated Christian Education (ACE)*, *Hewitt*, *NorthStar*, *Sevenstar* en *Sonlight*. De verschillende methodes variëren sterk voor wat betreft kwaliteit, filosofie en christelijk of Amerikaans (patriottisch) gehalte. De meeste zijn betaalbaar maar niet officieel erkend (*accredited*). Cursussen kunnen vaak met, of zonder begeleiding vanuit Amerika worden gekozen. Voor begeleiding is een goede internetverbinding steeds vaker een vereiste. Sommige methodes, zoals *Abeka*, maken gebruik van DVD's, die de plaats innemen van een leerkracht.

North Star en *Sevenstar* zijn twee Amerikaanse *accredited* christelijke online scholen, die gemiddeld wat duurder zijn dan de andere (nog altijd goedkoper dan de Wereldschool), maar kwalitatief hoog scoren. Beide bieden ook *Advanced Placement courses* aan.

De Britse tegenhanger, *NorthStarUK*, biedt online (*I*)*GCSE courses* aan, die overigens wel veel duurder zijn dan *Northstar* en *Sevenstar*.

Er zijn ook seculiere *accredited* programma's, zoals *Keystone*, een online *high school course*, en *self study courses* van de *University of Nebraska*.

2.6. Co-op school

In een situatie waar geen MK school in de buurt is, maar ouders, al dan niet uit noodzaak of overtuiging, hun kinderen thuis lesgeven met behulp van een home schooling programma, kan een bundeling van krachten in een z.g. co-op school een oplossing bieden. De ouders verdelen de taken onderling en trekken, indien mogelijk, een leerkracht aan. Nederlands moet natuurlijk één van de vakken zijn. Behalve het voordeel van de taakverdeling is het voor kinderen ook goed om zo in contact te blijven met leeftijdsgenoten. Kinderen die uitsluitend thuis leskrijgen, lopen het gevaar in een sociaal isolement te raken.

3. Nationale scholen

In veel landen bestaat de mogelijkheid, om een nationale school te bezoeken. Een nationale school is vooral geschikt voor de onderbouw van de lagere school: groep 1 en 2. Als de kwaliteit van het onderwijs voldoende is, kan er besloten worden om het kind langer naar een nationale school te laten gaan. Ook hier is het van belang om de moedertaal bij te houden (zie 2.2.). Het is in de beperktheid van deze brochure niet mogelijk om een vergelijking te geven van alle buitenlandse diploma's. Het is zaak om van tevoren uit te zoeken of het buitenlandse diploma in Nederland wordt erkend en zo ja, op welk niveau.

4. Voor- en nadelen van kostschool / internaat / dorm / hostel / kosthuis

Dirk-Jan Baarsen

Het is duidelijk, dat het ideaal voor een gezin is, dat het bij elkaar is. Maar het leven op het zendingsveld is niet altijd ideaal. Er zijn verschillende omstandigheden die mensen ertoe doen besluiten, om hun kinderen een gedeelte van het jaar ergens anders te laten wonen om naar school te kunnen gaan. De belangrijkste redenen zijn scholingsmogelijkheden en een mogelijk sociaal isolement.

4.1. Scholingsmogelijkheden

Veel zendingen wonen en werken in gebieden waar geen, of geen goede scholen zijn, of waar de lokale school niet toereikend is om daarna aansluiting te kunnen vinden bij een Nederlandse school. Ontbrekende buitenschoolse activiteiten zoals muziekles en sport kunnen zwaar wegen bij ouders en kind, in de schoolkeuze. Ook kan het zijn dat er zodanige praktijken (zoals lijfstraffen of indoctrinerend godsdienstonderwijs) op de lokale school zijn, dat Nederlandse ouders van die school afzien. Ook het “anders zijn” kan worden ervaren als een probleem. Als enig blank kind in een klas met 30 of 40 Afrikaanse kinderen val je erg op. Er zal altijd sprake van discriminatie zijn, hetzij in positieve of negatieve zin. Een kind kan zó opvallen, dat het zich wel een buitenbeentje móet voelen... *Home schooling* kan een goede oplossing zijn maar niet elke ouder is in staat om dat goed te doen, zeker niet gedurende de hele middelbareschool-periode.

4.2. Sociaal isolement

Tot een bepaalde leeftijd zijn zendingenkinderen en inheemse kinderen gewoon “kinderen onder elkaar”. Er komt echter een tijd, dat onderlinge verschillen duidelijk gaan worden. Nu pleiten we er zeker niet voor, dat beide groepen niet meer met elkaar om zouden moeten gaan, verre van dat! Voor het evenwichtig opgroeien van het kind kan het echter noodzakelijk zijn, dat het contact met kinderen kan onderhouden, met wie het een gelijkwaardige relatie kan opbouwen; die niet “anders” zijn. Mogelijk worden er in de tienertijd aan de lokale kinderen totaal andere verwachtingen (tienerhuwelijken, helpen in de huis-houding, werken, e.d.) gesteld. Dit alles is erg afhankelijk van het land waar men werkt en het culturele verschil met Nederland. Zo bevindt zich een West-Europees land als b.v. Frankrijk qua cultuur en uiterlijke kenmerken vanzelfsprekend veel dichterbij Nederland dan een Noord-Afrikaans land.

De meeste internationale scholen met kost- en inwoningsfaciliteiten houden rekening met de wens van ouders, om ook tijd met hun kinderen door te brengen. Vanwege de vaak kleinere klassen, goede werking e.d., wordt er vaak sneller geleerd. Daardoor kunnen scholen ook meer vakantie aanbieden. Die vakanties worden dan vaak gebundeld. De kinderen kunnen dan soms vier maanden per jaar gewoon thuis zijn bij hun ouders en de overige acht maanden naar school gaan (er zijn wel verschillen tussen de verschillende scholen!). De meeste ouders brengen tijdens deze schoolvakanties dan ook extra tijd met hun kinderen door.

Het grootste nadeel is natuurlijk dat ouders en kinderen een groot deel van het jaar gescheiden wonen, soms zelfs in andere landen. Vooral in tijden dat het moeilijk is, kan dit veel extra pijn en zorgen opleveren (b.v. bij ziekte, liefdesverdriet, pesten). Gelukkig zijn er tegenwoordig veel mogelijkheden om toch te communiceren (e-mail, telefoon, sms).

Een ander nadeel is, dat er meestal weinig of geen Nederlands wordt gesproken in het kosthuis. Een kind kan dus in de situatie verkeren, dat het weken achter elkaar geen Nederlands spreekt.

5. De aansluiting op onderwijs in Nederland

5.1. De aansluiting tijdens verlof

Als onderwijs wordt gevolgd met behulp van de Wereldschool, zou aansluiting op een Nederlandse school tijdens verlof geen probleem moeten vormen, afgezien van de sociale en emotionele aanpassingen.

Als het kind Engelstalig onderwijs heeft gevolgd, kan aansluiting een probleem gaan vormen. Zo is het moeilijk om in het vierde leerjaar VMBO in te stromen, omdat leerlingen daarvan na de tweede klas een bepaalde leerweg kiezen. Hetzelfde geldt voor tweede fase van de HAVO en VWO, waarin vanaf de vierde klas een bepaald profiel wordt gekozen en naar het eindexamen wordt toegewerkt. Bovendien hebben sommige kinderen vanwege de taal meer moeite dan anderen om over te schakelen naar Nederlandstalig onderwijs.

Daarom kan het soms beter zijn om Engelstalig onderwijs in Nederland te zoeken. Er zijn in Nederland meerdere internationale scholen. Omdat deze scholen geen rijkssubsidie ontvangen zijn ze duur, maar er schijnt een mogelijkheid te zijn om via de plaatselijke gemeente subsidie te krijgen (z.g. participatie-gelden).

Een eenvoudiger en goedkopere optie is een Nederlandse school met tweetalig onderwijs. Het tweetalig onderwijs in Nederland maakt een stormachtige groei door. Er zijn steeds meer Nederlandse scholen met een *English language stream* voor VWO en daardoor wordt het steeds gemakkelijker om tijdens een verlofperiode in de buurt zo'n school te vinden.

Het is ook mogelijk om een Engelstalige *self study course* te (blijven) volgen tijdens het verlof in Nederland (zie 2.5.). Probleem daarbij is, dat er in Nederland een volledige leerplicht bestaat t/m 16 jaar en een z.g. kwalificatie leerplicht t/m 18 jaar (voor degenen die met hun 16^e nog geen havo, VWO of MBO diploma hebben gehaald. Een VMBO-diploma telt niet). Thuisonderwijs is bij de wet niet toegestaan, tenzij je aankunt tonen dat er binnen redelijke afstand geen school is die strookt met jouw levensovertuiging. (en dan is redelijk afstand verder dan je misschien zou denken).

Onder bepaalde omstandigheden kan de leerplichtambtenaar van de betreffende gemeente vrijstelling geven. Dit is alleen erg moeilijk en ligt ook erg aan de betreffende ambtenaar. Het zal verschillen per gemeente, maar een goede leerplichtambtenaar zal in zijn besluit meenemen, wat voor het kind het beste is. Het is dus zaak om dat ruim van te voren bij de gemeente van inschrijving te bespreken. Bedenk dat procedures veel tijd kosten. Als thuisonderwijs niet gemeld wordt kan de leerplichtambtenaar er vroeg of laat toch wel achterkomen (als het gezin zich weer heeft laten inschrijven bij de gemeente), wat vervelende gevolgen heeft en natuurlijk ook geen goed getuigenis is.

In België bestond vroeger 'schoolplicht' (ieder kind moest naar school), maar tegenwoordig heet dat, net als in Nederland, 'leerplicht'. Thuis lesgeven is dan mogelijk; het moet worden gemeld en wordt (op papier) gecontroleerd. Een correspondentie cursus met tutor en goedkeuring van de school op het zendingsveld is dan aan te bevelen.

De tienerleeftijd is een gevoelige leeftijd om op verlof te gaan. De aansluiting bij onderwijs in het thuisland is vaak slecht en scholen zijn niet altijd bereidwillig, om aanpassingen te maken voor het kind. In zo'n geval kan thuisonderwijs voor een jaar beter zijn, als het kind maar op andere manieren contact blijft houden met leeftijdsgenoten (sportclub, jeugd van de kerk, e.d.).

Een moeder schrijft het volgende:

Wij zijn blij, dat we gedurende het laatste verlofjaar via het ABEKA DVD programma het Engelstalig onderwijs hebben kunnen vervolgen, waardoor de overgang naar de zendingsschool niet zo groot was en onze zoon zó kon aansluiten.

Ouders die lange tijd in het buitenland zijn geweest, weten vaak niet meer hoe het onderwijs in Nederland in elkaar zit. Er bestaan verschillende websites met informatie over het huidige onderwijs in Nederland (Informatie, hfdst. 10). Idem, voor een vergelijking van schoolprestaties.

Eén van de moeders gaf nog het volgende advies:

We zouden ouders op het hart willen drukken, geen groot probleem te maken van mindere leerresultaten, in de tijd dat een kind wisselt van school. Toen bij onze kinderen de schoolresultaten in de eerste maanden niet zo schitterend waren als we van hen gewoon waren, hebben we de kinderen alleen maar bemoedigd en gezegd, dat ze het goed hadden gedaan. Tegen Kerstmis waren onze kinderen terug op het niveau van de andere kinderen en ook op hun eigen niveau. Bemoedigen en opbouwen van je kind is in deze tijd heel belangrijk.

5.2. De aansluiting op vervolgonderwijs in Nederland

Met een Amerikaans *high school* diploma of voldoende Britse (I)GCSE examens kun je zonder probleem in Nederland een MBO opleiding volgen bij een van de vele Regionale Onderwijs Centra (ROC's) of Agrarisch Opleidings Centrum (AOC). Het kan wel belangrijk zijn om een bewijs te hebben van voldoende Nederland-se taalvaardigheid. Dit geldt ook voor HBO of universitaire studies, waarvoor de beheersing van de Nederlandse taal essentieel is (zoals PABO, rechten studie, e.d.) Er zijn verschillende mogelijkheden om dit aan te tonen:

- a. Cursus Nederlands als moedertaal van de Wereldschool
- b. LOI certificaat.
- c. (I)GCSE Nederlands als eerste of tweede taal
- d. Staatsexamen NT2 (Nederlands als Tweede Taal)

Wat betreft toelating tot HBO of de universiteit, spelen de meeste scholen de vraag door naar het Nuffic (Informatie, hfdst. 10), een organisatie die buitenlandse diploma's evalueert en scholen daarin adviseert.

Bij navraag (juni 2013) schreven zij het volgende:

Toelating tot het Nederlandse hoger onderwijs op grond van een Amerikaans high school diploma wordt bepaald door het curriculum, het niveau van de vakken en de cijfers. Als een leerling een college preparatory program heeft gevolgd met redelijke tot goede cijfers, wordt het diploma vergeleken met een HAVO-diploma. Van een leerling die een sterk academisch curriculum en/of een honors program heeft gevolgd en/of AP vakken (afgerond met het examen), wordt het diploma meestal vergeleken met VWO. Wij adviseren universiteiten, studenten toe te laten die ten minste 4 APs hebben gedaan en een 3,4, of 5 op het eindexamen hebben behaald. Instellingen kijken steeds meer naar het GPA, vooral voor toelating tot de masteropleidingen. SATs en ACT worden weinig gebruikt. Voor Engelstalige opleidingen is kennis van het Nederlands niet verplicht; wel moet men aantonen, voldoende kennis van het Engels te hebben. Studenten die uit de VS, het VK, Australië, Nieuw-Zeeland e.d. komen, hoeven geen taaltest Engels te doen.

Bij de vraag naar nadere informatie naar de GPA en de SAT/ACT (in 2009), kreeg Jaap het volgende antwoord:

SATs krijgen de kritiek, dat ze erg discriminerend zijn voor niet-blanke, niet-Amerikaanse studenten. Verder is de keus van de GPA als instrument bij de toelating een keus die Nederlandse instellingen zelf maken. (Note bij update: Bij navraag naar de correctheid van deze gegevens in 2013 gaf het Nuffic nadrukkelijk aan dat deze informatie niet van hen kwam).

De Universiteit van Amsterdam stelt op haar website de volgende eisen voor toelating (2009): een *high school* diploma met tenminste 4 AP's of twee jaar college. Of een Brits examen: 3 A-level (A-E) met 2 GCSE (A-C) van een ander vakgebied. In 2013 was deze informatie verdwenen en werd slechts gesproken over een diploma dat dezelfde waardering had als een VWO-diploma. Tevens werd benadrukt dat je taalniveau aantoonbaar voldoende moet zijn (diploma).

Steeds meer universiteiten en hogescholen bieden Engelstalig onderwijs aan, sommige al vanaf de bachelor-opleiding. Op de Wageningen Universiteit (voorheen Landbouwhogeschool) bijvoorbeeld, is vanaf het tweede leerjaar vrijwel al het onderwijs in het Engels.

Ben je 21 jaar of ouder, en heb je geen diploma dat toelating biedt tot een HBO- of universitaire opleiding, dan kun je voor vrijstelling van de vooropleidingseis in aanmerking komen. Je moet dan een toelatingsonderzoek doen (z.g. Colloquium Doctum).

Elke Nederlandse student die een voltijd opleiding doet aan een HBO opleiding of Universiteit, heeft recht op studiefinanciering. Een MBO-student heeft pas vanaf het kwartaal nadat hij 18 wordt recht op studiefinanciering. Dit wordt geregeld door de Informatie Beheergroep in Groningen. Op de website van de DUO (voorheen de Informatie-Beheergroep) staat alles wat je moet weten over aanmelding en financiering www.duo.nl. Lees dit goed door omdat de regels regelmatig veranderen. Op deze site vind je ook de actuele bedragen voor de studiefinanciering.

NB: Veel studenten beginnen aan hun MBO-studie als ze 16 zijn. Dan kunnen de ouders een studietegemoetkoming ontvangen, totdat de student 18 wordt, mits ze in NL wonen.

5.3. Tussenjaar

Een aanrader voor veel MK's die terugkomen naar Nederland, is het basisjaar van de Evangelische Hogeschool (EH) in Amersfoort. Op de EH kom je in een nog redelijk beschermde en christelijke omgeving alvast in aanraking met allerlei stromingen in Nederland. Je leert jezelf beter kennen en wordt geholpen in het maken van een studiekeuze. Er is een HAVO en een VWO stroom.

Helaas wordt het basisjaar niet erkend door de Nederlandse overheid en is er dus geen studiefinanciering of (gratis) Openbaar Vervoerskaart (OV-kaart). De totale schoolkosten (incl. boeken, excl. reiskosten) bedragen ongeveer € 2.000. Als je na het basisjaar gaat studeren is het voordeel, dat je nog recht hebt op een volledige studiebeurs, dus niets hebt verspeeld.

Voor studenten die halverwege hun propedeuse zijn gestopt is er de mogelijkheid om vanaf februari het z.g. EH traject te doen (vijf maanden).

Bijbelschool De Wittenberg in Zeist biedt de eenjarige studie Bijbelstudie en Geloofsopbouw aan op verschillende onderwijsniveaus. Zo is een jaar Bijbelstudie & Geloofsopbouw een uitdaging voor afgestudeerden van het HBO of WO, voor VMBO-T-ers, Havisten, VWO-ers, MBO-ers en werkenden. Bij de Wittenberg woon je intern, in een leefgemeenschap, samen met zo'n 50 andere studenten.

Sommige HBO opleidingen hebben een z.g. schakeljaar. Het is een voorbereidend jaar voor instroom in het HBO waarmee studenten zowel aan de wettelijke taaleis (Staatsexamen NT2 deel II) als aan de manier van werken in het HBO worden voorbereid. Bijvoorbeeld, InHolland Hogeschool biedt een Taal- en Schakelcursus voor allochtone studenten, een categorie waar sommige van onze MK's prima in passen! Helaas valt het schakeljaar nog niet onder studiefinanciering maar dat heeft dus ook voordelen (zie hiervoor). De kosten zijn vergelijkbaar met die van de EH.

5.4. Sociale en emotionele aanpassing

Hoewel dit onderwerp buiten het bestek van deze brochure ligt, wil ik hier toch nog kort iets over zeggen, door enkele moeders aan het woord te laten. Ik wijs ook op de brochure "Van heinde en ver(der)", van de psycholoog drs. M.G. Bac-Fahner (te bestellen via www.intransit.nl)

Corinne schrijft:

Terugkeren naar Nederland is een hele grote stap. On-ze oudste dochter heeft er bijna vijf jaar over gedaan, om zich thuis te voelen en ze heeft zich regelmatig behoorlijk depressief gevoeld. Onze tweede dochter weet nog niet echt waar ze thuis hoort. Onze derde dochter zit nog midden in het proces en wordt geconfronteerd met zich alleen en onbegrepen voelen, heimwee, overweldigend veel keuzes, het hoge tempo van het le-

ven, leren je geloof gestalte te geven in een totaal an-dere samenleving, een gemeente zoeken waar je je thuis voelt en vriendschappen op-bouwen. Het kost allemaal (veel) tijd en moet groeien. Het helpt vaak, om met mensen te praten die zelfde ervaringen hebben.

Jacqueline schrijft:

We geloven en zien nu uit ervaring, dat als onze kinderen besluiten terug te keren naar Nederland, de Heer hen ook daarin verder zal helpen en begeleiden. De stap terug zal altijd wat moeilijk zijn, of je nu in Nederlands of Engels les hebt gehad, er zijn zoveel andere aanpassingen en nieuwe dingen, maar de Heer is getrouw en Hij gaat met ons en hen mee, dag aan dag! Ons advies is: kijk niet teveel naar de toekomst van het kind, maar ook hoe het hier en nu het beste kan functioneren.

Tenslotte de volgende aanbevelingen van een Belgische moeder:

We raden ouders aan, hun kinderen niet alléén naar het "thuisland" te sturen. Als een kind pas twee jaar weg is, dan zal de omschakeling nog wel meevallen. Maar als het kind op het zendingsveld is opgegroeid, lijkt ons het alléén laten terugkeren geen wijze keuze. Ieder kind is natuurlijk anders. Ouders moeten ook bereid zijn, om dadelijk terug te keren naar huis, als er problemen zijn. Wij hebben dat aan onze kinderen beloofd, want we wilden dat zij wisten dat zij belangrijk zijn. De kinderen missen de ouders, maar zeggen dat heel vaak niet. Ze willen zo graag dat hun ouders dienen. Maar wij wilden hen graag de vrijheid geven, om ons te vragen naar huis te komen als het te moeilijk werd. In gezinnen, die nooit naar het buitenland gaan, helpen de ouders hun kinderen toch ook en die kinderen hoeven zich veel minder aan te passen dan onze kinderen. Onze kinderen hebben steeds benadrukt dat België het thuisland was van mijn man en mij. Hoe graag wij als ouders ook wilden, dat België ook hún thuisland zou zijn, het ís het niet. Zij hebben in hun jonge leven nauwelijks tijd in dat thuisland doorgebracht en voelen onze setting en PNG meer als hun thuisland. Vaak vinden ouders dat moeilijk. Hun kind groeit anders op en heeft ook andere culturele waarden dan zij. Wij danken de Heer ervoor, hoe Hij alles in ons gezin geleid heeft. We zijn niet teleurgesteld. We moeten erop vertrouwen, dat de Here niet alleen de ouders in de zending roept, maar het hele gezin en dus voor het hele gezin zal zorgen. Hem alle eer!

6. Verder studeren in het buitenland

Het gebeurt nog wel eens, dat Nederlandse MK's die op een Amerikaanse MK school hebben gezeten, naar Amerika willen voor vervolgstudie. Ze willen met hun vrienden mee en voelen zich meer Amerikaans dan Nederlands. Het voordeel is dat de academische aansluiting gemakkelijker is. Bovendien is er in Amerika een groot aanbod aan evangelische colleges, iets wat van Nederland niet gezegd kan worden.

Echter, de voordelen wegen mijns inziens niet op tegen de nadelen:

- a. Studeren in Amerika is duur, tenzij je een scholarship kunt krijgen op basis van prestaties. In Nederland heeft iedere student recht op een basisbeurs en vaak ook op een aanvullende beurs vanwege het lage inkomen van de ouders. En vergeet de OV-kaart niet. Een gunstige uitzondering is het *College of the Ozarks* (in Missouri), een christelijke school, waar door een combinatie van beurzen en een intern werkprogramma de studie betaalbaar is en de student zonder schulden kan afstuderen.
- b. Nederlandse MK's kunnen niet werken in Amerika, tenzij ze daar geboren zijn of één van de ouders de Amerikaanse nationaliteit bezit.
- c. Als er geen gezin of sociaal netwerk is voor opvang, word je snel eenzaam. In Nederland is er familie, de thuisgemeente, etc.
- d. Het niveau van veel *colleges* in Amerika is laag vergeleken met HBO of Universiteit in Nederland, zeker als het een *Community College* is. De eerste twee jaar van een college is het best te vergelijken met het laatste jaar van VWO.

7. Ervaringen van Nederlandse en Belgische MK's

(In verband met de privacy zijn de namen veranderd)

- a. Karin (Nederlands, 1983). Land: Papoea Nieuw Guinea. Tot en met brugklas afwisselend zendingsschool en (tijdens verlof) school in Nederland. In Nederland werd het laatste schooljaar herhaald om het voor Karin makkelijker te maken. De laatste vier jaar heeft ze IVIO gedaan (thuis in de stam) omdat de school te academisch was voor haar. Ze heeft IVIO afgesloten met een certificaat dat ongeveer gelijk stond aan vierde klas MAVO (tegenwoordig 4 VMBO TL). Terug in Nederland (intussen 20 jaar oud) heeft ze een tussenjaar gedaan van Amersteyn (ROC) (bestaat niet meer). Dit is Karin goed bevallen. Het hielp haar met de aan-passing in Nederland en de studiekeuze. Daarna heeft ze een jaar Bijbelschool gedaan in Engeland en - van 2005 tot 2007 - de MBO opleiding Verzorgende in Den Haag. Ze is gediplomeerd.
- b. Anita (Belgisch, 1984). Land: Papoea Nieuw Guinea. Kleuterklas en eerste leerjaar in België en Engeland. Lagere school: Engeland / België / Amerika / België / Papua Nieuw Guinea 1990-1996. Middelbare school: PNG / België / PNG 1998-2002. In het algemeen is de overgang altijd goed gegaan, behalve een jaar middelbare school in België. De aansluiting was niet goed. Anita was achter met de taal. Haar ouders spraken altijd Nederlands maar ze miste de "vaktaal". Hoewel Anita liever naar Amerika was gegaan, is ze in 2002 toch teruggegaan naar België. Haar Amerikaanse high school diploma werd pas geaccepteerd toen ze kon aantonen dat een soortgelijke opleiding in PNG (in dit geval de University of Goroka) haar zou accepteren op grond van haar diploma. Dat was geen probleem. Anita ging Grafische- en Visuele Vormgeving studeren.
- c. Michael, broer van Anita (1987). Kleuterklassen in Amerika en België 1991- 1993. Eerste leerjaar in België 1993-1994. Lager onderwijs: PNG 1994-1998, 5^e leerjaar in België 1998-1999, 6^e leerjaar in PNG, Middelbaar Onderwijs in PNG 2000-2002. Tijdens verlof correspondentie cursus (North Star Academy, online met echte leerkrachten), terug naar PNG 2003-2006. In die laatste twee jaar vier uur per week Nederlandse taallessen van zijn moeder. Dit telde mee voor de credits. Geslaagd in 2006 (high school diploma). Vervolgopleiding: In België aan de Katholieke Hogeschool Limburg. Derde jaar bezig. Nog één jaar te gaan. Met Michael ging de opleiding en aansluiting gemakkelijker dan bij z'n zus. Zijn Nederlands is nog steeds wel minder dan van haar.
- d. Simone (Nederlands, 1985). Land: Guinee, West Afrika. Heeft altijd Engelstalig onderwijs gevolgd, de laatste vier jaar via een Amerikaans home schooling programma. De MK school in Ivoorkust heeft voor haar een transcript verzorgd op basis van de resultaten. Nederlands werd bijgehouden via IVIO Moedertaal, t/m 5 VWO. Heeft daarna EH gedaan (HAVO stroom), wat goed ging. Daarna kunstacademie in Zwolle, waar ze met een toelatingsexamen en het transcript kon beginnen. Studie werd betaald door beurs en werken. Geslaagd in januari 2009.
- e. Sienke, zus van Simone (1987). Heeft, op één jaar basisonderwijs in Nederland na, ook altijd Engelstalig onderwijs genoten, de laatste zes jaar via een Amerikaans home school programma. Nederlands via IVIO Moedertaal, t/m 3 HAVO. Daarna bijbelschool in Amerika en nu in Nederland, waar ze geen officieel diploma en transcript kan laten zien. Heeft een jaar gewerkt en zou nu toelatingsexamen voor een vervolgopleiding kunnen doen omdat ze 21 is.
- f. Sarah (Nederlands, 1985). Land: Brazilië. Heeft grade 1 t/m 5 in het Engels gedaan, in Brazilië. Groep 8 (grade 6) in Nederland. Moeite met Nederlandse taal, ze sprak het wel maar kon het niet lezen of schrijven. De school in NL heeft geweldig geholpen, zodat Sarah na groep 8 verder kon met Nederlands op HAVO niveau via IVIO. Highschool grade 7 t/m 11 op de MK school in Brazilië met Nederlands via IVIO. Grade 12 in Nederland, via internet met de school in Brazilië (Sarah was toen 18 en niet meer volledig leerplichtig). Tijdens dit jaar heeft Sarah via volwassenenonderwijs Nederlands en Geschiedenis op HAVO niveau gedaan, zo-dat ze na dit jaar bij de PABO in Ede kon beginnen. In 2008 heeft ze haar PABO diploma gehaald.

- g. Judith (Nederlands, 1993). Land: Papoea Nieuw Guinea. Volledig Nederlands onderwijs via IVIO. Ouders werken in een stam en de kinderen voelen zich niet geïsoleerd, omdat er veel contact is met de inheemse kinderen van dat dorp. Tijdens verlof in VWO 3 goede aansluiting, zowel academisch als sociaal.
- h. Natascha (Nederlands, 1980). Land: Ivoorkust. Is tot 1987 afwisselend in Nederland en Amerika naar school gegaan. Vanaf 1987 MK school en al vanaf 1988 in de dorm, met de onderbreking van één jaar (1989-1990), toen ze in een dorp les kreeg van een Nederlandse onderwijzeres, samen met andere Nederlandse kinderen (co-op school), in het Nederlands. Na dit jaar terug naar MK school, waar de leerlingen naar de klas gaan waar ze het jaar daarvoor gebleven zijn. Ze verliest dus een jaar. Verlof in Nederland, gaat goed omdat school erg behulpzaam is. Tot 1996 naar de MK school, daarna tweede verlof, naar 4 HAVO, moeilijk jaar vanwege slechte aansluiting tussen Engels en Nederlands onderwijs. Graduation (in Ivoorkust) wordt uitgesteld tot december 1999, vanwege ziekte. Terug in Nederland gewerkt en Sociaal Cultureel Werk gedaan, maar na een half jaar gestopt met de studie.
- i. Kees, broer van Natascha (1981). Kees' verhaal lijkt erg op dat van zijn zus. Het verlofjaar in Nederland (1996) verliep voor Kees beter. Kees' graduation was uiteindelijk tegelijk met die van zijn zus. Kees heeft na z'n highschool enkele jaren gewerkt en is daarna pas verder gaan studeren, Hogeschool Larenstein, in Velp (HBO Internationaal Water Management). Omdat hij toen al over de 21 was hoefde hij alleen een toelatingsexamen te doen. Nederlands was geen probleem; bijna alles was in het Engels. Kees is in 2006 afgestudeerd en woont, werkt en studeert (Desert Agriculture) nu in Israël.
- j. Anna, zus van Natasha en Kees (1986). Anna moest in 2002, noodgedwongen vanwege de burgeroorlog, met haar ouders naar Nederland komen. Ze heeft de laatste twee jaar van haar middelbare school kunnen afmaken in Bergen, op de Europese School, waar ze een Europees Baccalaureaat heeft behaald. In die tijd was het nog mogelijk om subsidie te krijgen voor de school in Bergen. Anna is na een jaar HBO-V (verpleegkunde) in Ede, Geneeskunde in Utrecht gaan studeren.
- k. Klaas (Nederlands, 1987). Land: Papua Nieuw Guinea. Groep 1-7 Nederlandse basisschool, één jaar Engels onderwijs in Engeland, grade 7 en 8 in Amerika, grade 9 Homeschooling in Nederland (ging prima, door activiteiten in de gemeente en door mee te doen met een sport in Nederland had hij toch sociale contacten), grade 10-12 MK school in PNG. Na zijn graduation heeft Klaas eerst zes maanden in Nederland gewerkt bij een export-bedrijf, waarna hij de NTM Bijbelschool in Amerika heeft gedaan (twee jaar). Daarna voor zes maanden aan een Community College gestudeerd. Dit was eigenlijk te makkelijk. Op het moment studeert hij aan een Technical College in de Verenigde Staten.
- l. Ingeborg, zus van Klaas (1990). Groep 1-4 Nederlandse basisschool, één jaar Engels onderwijs in Engeland, grade 5 en 6 in Amerika, groep 7 basisschool in Nederland, groep 8 en 1e klas (half jaar) middelbare school via IVIO in PNG, helft van grade 8 plus grade 9 op de MK school in PNG, 1 jaar thuis les via Keystone homeschool (grade 10), 11-12 grade via de MK school in PNG. Ingeborg heeft na haar graduation in 2007 vier maanden de Bijbelschool in Amerika bezocht, maar is eind 2007 teruggekeerd naar Nederland. Ze heeft nu een baan die goed bevalt en ze hoopt in 2009 een vervolgopleiding te starten, part time school en part time werken.
- m. Esther (Nederlands, 1980). Land: Ivoorkust. Esther heeft in zeven vakken IGCSE examens gehaald en ook haar high school diploma. In Nederland heeft ze de EH gedaan en daarna de lerarenopleiding wiskunde in Utrecht. Na een aantal jaren lesgeven heeft ze besloten de zending in te gaan.
- n. Bas (1982), broer van Esther. Heeft in vijf vakken IGCSE examens gedaan, daarna 5 HAVO in Nederland, terug naar Ivoorkust en het laatste jaar high school gedaan. Vliegopleiding gedaan bij College of the Ozarks in Missouri, daarna zendingstraining en gespecialiseerde vliegopleiding van NTM.

8. Vergelijking van Nederlandse, Britse en Amerikaanse schooljaren.

Nederland	Vlaanderen	Engeland en Wales	USA
Groep 1	Kleuterschool	Rising Fives/Reception	Preschool
Groep 2	Kleuterschool	Year 1	Kindergarten
Groep 3	1 ^e Leerjaar	Year 2 (Key stage 1 tests)	Grade 1
Groep 4	2 ^e Leerjaar	Year 3	Grade 2
Groep 5	3 ^e Leerjaar	Year 4	Grade 3
Groep 6	4 ^e Leerjaar	Year 5	Grade 4
Groep 7	5 ^e Leerjaar	Year 6 (KS2 tests)	Grade 5
Groep 8	6 ^e Leerjaar	Year 7	Grade 6
1 ^e Brugklas	Observatie graad (1)	Year 8	Grade 7 (Junior High)
2 ^e Brugklas	Observatie graad (2)	Year 9 (KS3 tests)	Grade 8 (Junior High)
3 ^e Jaar	Oriëntatie graad (1)	Year 10	Grade 9 (Freshmen)
4 ^e , VMBO examens	Oriëntatie graad (2)	Year 11 ((I)GCSE exams)	Grade 10 (Sophomores)
5 ^e , HAVO examens	Determinatie graad (1)	Year 12	Grade 11 (Juniors)
6 ^e , VWO examens	Determinatie graad (2)	Year 13 (A level)	Grade 12 (Seniors)

9. Vergelijking van vereisten voor verschillende studierichtingen

(bron: Onderwijsraad, februari 2006).

Note update 2014: Dit is een *indicatie*: De informatie is niet meer in deze vorm weer te geven.

Raadpleeg websites van universiteiten en/of hogescholen om recente informatie te vinden. De eisen voor eenzelfde studierichting kunnen per school verschillen.

Studierichting	VWO diploma	Internationaal Baccalaureaat	Europees Baccalaureaat	GCSE (UK)	Diploma van secundair onderwijs (Vlaanderen)
Economie Econometrie Internationale bedrijfskunde	Profielen: Natuur & techniek Natuur & gezondheid Economie en maatschappij Kernvak: Wiskunde B1	Standard level: mathematical methods	Wiskunde: 3 uur in laatste 2 jaar	A-level: Mathematics	Alle richtingen met wiskunde: ten minste 4 uur per week in laatste 2 jaar
Geneeskunde Tandheelkunde Diergeneeskunde	Profielen: Natuur en Gezondheid Kernvakken: Biologie 1 & 2 Scheikunde 1 Natuurkunde 1 Wiskunde B1	Higher level: Biology Standard level: Mathematical methods, Physics (option D en H), Chemistry (option A en B)	Biologie: 4 uur in laatste 2 jaar Wiskunde: 3 uur in laatste 2 jaar Scheikunde Natuurkunde	GCE A-level: Biology Chemistry A/S level: Physics Math met Pure Math 1&2 of Pure Math 1 & Mechanics 2	Richtingen: Grieks-wetens. Latijn - wetens. Moderne talen-wetenschappen Wetens.-wiskunde

Sociale wetenschappen	Alle profielen Kernvak: wiskunde	Mathematical Studies	Ieder pakket	Ten minste IGCSE Mathematics	Alle richtingen met wiskunde (ten minste 2 uur per week in laatste 2 jaar)
Technische wetenschappen	Profielen: Natuur & techniek Natuur & gezondheid Kernvakken: Wisk. B1 (&2) Natuurk. 1 (&2) Scheik. 1 (&2)	Higher level: Mathematics Physics (Chemistry voor bepaalde richtingen) Standard level: Chemistry (Physics igv Chemistry HL)	Wiskunde: 5 uur in laatste 2 jaar Schriftelijk eindexamen: Natuurkunde Scheikunde	GCE A-level: Mathematics Physics A/S level: Chemistry	Richtingen: Grieks-wetens. Latijn-wetens. Moderne talen-wetensch. Wetens.-wiskunde Latijn-wiskunde Grieks-wiskunde Moderne talen-wiskunde

10. Informatie over en door TCK's (literatuur, organisaties en websites)

Algemeen over TCK's

Bowers, Joyce, ed. **Raising Resilient MKs: Resources for Caregivers, Parents and Teachers**, Colorado Springs, CO 80935: Association of Christian Schools International (ACSI), 1998.

Gratis te downloaden bij: http://www.missionarycare.com/ebook.htm#resilient_mks

Een verzameling van materialen van verschillende schrijvers. Vele van de artikelen werden oorspronkelijk gepresenteerd als seminars op de eerste drie International Conferences on Missionary Kids.

Steve and Gill Bryant, **TCK Education and welfare**, WEC International 2010.

Dit is een update van de eerste editie, nl. MK Manual, door Jean Barnicoat uit 2001. Dit boek is alleen op cd te krijgen. Voor € 5,00 te bestellen, bij www.wec-nederland.org.

Verschijnt binnenkort in het Nederlands in boekvorm.

David C. Pollock en Ruth E. Van Reken, **Third Culture Kids**, 1999, herziene versie 2001, ISBN 978-1857882957.

Dit is het standaardboek om te begrijpen wat Third Culture Kids zijn en hoe we ze het beste kunnen helpen zich gezond te ontwikkelen.

Heidi Sand-Hart, **Home keeps moving**, McDougal Publishing 2010

ISBN 978-1-58158-171-3

In "Home keeps moving" vertelt Heidi over haar jeugd als een mission kid met vele verhuizingen tussen 4 landen waar ze allemaal een band mee heeft.

Schoonveld, Kezia. **Focus op MK's: Tips voor TFC's die aandacht willen geven aan MKs**. WEC-Internationaal, 2008.

Te bestellen bij: www.wec-nederland.org

Ter voorbereiding op vertrek

Steve Bryant, **De wereld in met kinderen**, vertaald en bewerkt voor het Nederlands door Maudy de Jong en Kezia Schoonveld.

Te bestellen bij www.wec-nederland.org, leeftijd 6-12 jaar.

Dit is een handleiding voor ouders en zendingsorganisaties om kinderen voor te bereiden op vertrek naar het buitenland, inclusief werkbladen voor kinderen.

M. Janssen-Matthes, **Op Reis naar Anderland**, 1998, ISBN: 9058201716 stichting IVIO, Lelystad. Te bestellen bij www.wereldschool.nl, leeftijd 6-12 jaar.

Het boek is bedoeld om te gebruiken in de voorbereiding op de reis naar het andere land.

M. Janssen-Matthes, **Anderland Mail**, 2008, ISBN: 9789085830245, stichting IVIO (zie boven). Te bestellen bij www.wereldschool.nl, leeftijd 13-16 jaar.

Dit is net als 'Op reis naar Anderland' een lees en doeboek ter voorbereiding naar het buitenland, maar dan voor tieners.

Marion Knell, **Families on the move**, 2001, ISBN 1854245236

Dit boek geeft praktische informatie over: de voorbereidingen voor jezelf en kinderen als jullie gaan verhuizen, bruggen bouwen met 'thuis', het leven in een niet-Westerse cultuur.

Corien Oranje, **De vreselijke verhuizing**, ISBN: 9085430413, uitgeverij: Columbus, Heerenveen 2005.

Een kinderboek voor de leeftijd 9-12 over een gezin dat naar Jakarta verhuist.

Corien Oranje, **Sagorups en zoute drop**, ISBN 9789085430896, uitgeverij:Columbus, Heerenveen 2008. Kinderboek leeftijd: 9-12 jaar.

Een spannend, stoer en grappig boek, dat kinderen zelf laat beleven hoe het is om in het oerwoud van Papoea te wonen.

Marjanne Simons **Ik heb het niet bedacht...**, Uitgeverij Vandorp Educatief, februari 2009. Leeftijd vanaf 10 jaar.

Zes afzonderlijke verhalen, waarin steeds de gevoelens en ervaringen van een Nederlands kind dat te maken heeft met een verhuizing naar een ander land centraal staan.

M. Zoer (samenstelling) **Wereldkids**, 2003, ISBN: 9789068329766.

Verhalen voor en door Nederlandstalige kinderen die naar het buitenland gaan verhuizen.

Preparing Children to go Overseas; 4 boeken op een CD:

Steve Bryant, **Into All the World.....**With Children, nieuwe editie 2011.

Dit is een handleiding voor ouders en zendingsorganisaties om kinderen voor te bereiden op vertrek naar het buitenland, inclusief werkbladen voor kinderen. (zie boven bij Nederlands)

OMF Hong Kong, **Off We Go**, 2003, activiteitenboek voor 4 tot 7 jaar om ter voorbereiding op vertrek naar het buitenland.

Claudia Smith, **My Adventure in God's World 1**, 2007. activiteitenboek zoals "Off We Go", maar dan voor hele jonge kinderen die naar het buitenland gaan.

Claudia Smith, **My Adventure in God's World 2**, 2010, - hetzelfde idee als de eerste, maar dan een voorbereiding voor verloftijd.

De CD kost €4 en is per e-mail te bestellen bij: SteveGill@mkea.freeseerve.co.uk

of mk_tck@yahoo.co.uk

Over Re-entry

M.G. Bac-Fahner, **Van heinde en ver(der)** 2001. Aandachtspunten bij de Re-entry van adolescente zendingskinderen. Te bestellen bij info@intransit.nl

Gisette van Dalen, **Wereldklas**, ISBN 9789033633126, uitgeverij: De Banier Bv, 2012. Kinderboek leeftijd 6 t/m 10 jaar.

Thijs keert met zijn ouders terug in Nederland, na jaren in Malawi te hebben gewoond. Hij merkt al snel dat alles heel anders is.

C. Janse, **Meer dan koffers pakken**,2000. Praktische handreiking bij de repatriëring van zendingswerkers. Te bestellen bij info@intransit.nl

Sabine Kuegler, **Dochter van de jungle**, 2005. ISBN: 9058313565, Uitgeverij Sirene

Sabine groeit op in West-Papoea. Op haar 17^e wordt zij naar een Zwitsers internaat gestuurd. Ze voelt en handelt als een Fayu.

Corien Oranje, **Zoemen met een beugel**, ISBN 9789085430728, Columbus, Heerenveen 2007. Kinderboek leeftijd 9-12.

Het hele gezin van Sasha moet opeens terug naar Nederland.

Catherine Palmer, **De Geluuskamer**, 2002, ISBN: 9043505307, Uitgeverij Kok, Kampen.

De geluuskamer vertelt over drie kinderen uit een zendingsgezin, dertig jaar nadat zij zijn teruggekeerd van het zendingsveld.

Annelies van der Ploeg en Deborah Aartsma, **Landen na de (terug)reis**, Afstudeer project bij Member Care Nederland sept 2011.

Een verslag van onderzoek naar de zorg voor Mission Kids (MKs) bij terugkeer, met aanbevelingen om de zorg van MK's te verbeteren. Te downloaden bij: www.membercare.nl

Neal Pirolo, **Enkeltje thuis**, 2001, ISBN 9080646024, Interserve Nederland.

Met name hoofdstuk 8.

Carole Steedman, **The Next Chapter**, herziene versie 2010. Een re-entry gids voor ouders en werkboek voor jongere kinderen. Alleen op cd.

De CD kost €4 en is per e-mail te bestellen bij: SteveGill@mkea.freeseerve.co.uk of mk_tck@yahoo.co.uk

MK/TCK websites en blogs

www.mkfocus.nl

Website van MK Focus, waarop MK's met elkaar kunnen chatten in een forum.

www.wereldkids.nl

Nederlandstalige kinderen in het buitenland schrijven over het land waar ze wonen.

<http://drieculturen.blogspot.nl>

Een blogspot van een volwassen MK's, waar ervaringen, filmpjes en boeken gedeeld worden.

www.opgroeieninhetbuitenland.blogspot.nl

wereldwijdwelkom.nl Wereld Wijd Welkom richt zich op Nederlandse ouders en hun (jongvolwassen) kinderen die voor hun werk in het buitenland wonen of hebben gewoond.

www.crossculturalkid.org

De website van Ruth Van Reken die is gebaseerd op het Third Culture Kid boek, met artikelen die TCK's plaatsen in de meer algemene groep van cross-cultural kids, van onder meer immigranten, vluchtelingen en internationaal geadopteerden.

www.eurotck.net

Deze site werd kwam in 2007 tot stand bij de Europese TCK conference in 2007 en is sindsdien gebruikt om TCK onderwijs en welzijnszaken in Europa onder de aandacht te brengen. De informatie is relevant voor alle TCK's, waar ze ook wonen. Deze site geeft ook een link met nationale TCK netwerken in Europa, inclusief **MK Focus** <http://www.mkfocus.nl/> **MK Care Duitsland** <http://www.mk-care.org/> and **MK Care Zwitserland** <http://www.mk-care.ch/>

www.globalconnections.co.uk/forums/TCKForum

Dit forum heeft links met andere sites en relevante informatie voor TCK's uit de hele wereld

www.interactionintl.org

Opgericht door David Pollock & gerund door Janet Blomberg geeft deze organisatie wereldwijd re-entry seminars en TCK profile seminars voor internationale organisaties en individuen.

E-mail interact@tckinteract.net

www.interculturalpress.com

De grootste uitgever van boeken, video's en ander materiaal over interculturele onderwerpen.

www.mukappa.org/

Een van de eerste ondersteuningsgroepen door en voor TCK's. Voor en door MK's: een kans om het verleden te omarmen en te bouwen aan de toekomst. Mu Kappa heeft veel groepen op Amerikaanse campuses.

www.mknet.org

Voor interessante zaken voor MK's/TCK's.

www.mkplanet.com

MKPLANET is een groeiende gemeenschap, ontworpen en gerund door MK's, die een veilige en open omgeving wil bieden voor interactie, informatie en steun voor zaken die met het MK/TCK zijn te maken hebben.

<http://tckacademy.com/class/interviews/>

Een algemene website over TCK zaken plus on-line interviews met leidende figuren die werkzaam zijn in de VS in de zorg voor TCK's.

www.tcklife.com/

Een website opgezet in 2008 om TCK werk door heel Europa heen met elkaar te verbinden en ondersteunen. Er staat een heel aantal goede artikelen en informatie met links naar andere TCK groepen.

www.worldweave.com/

Een website met alegemente artikelen over allerlei TCK zaken.

Scholing

Wijs met onderwijs deel I, Wilna Shaw-Karsemeijer, 32 blz. 2008, te bestellen bij mkfocusjunior@gmail.com. *Een handreiking voor basisonderwijs aan kinderen op het zendingsveld.*

Wijs met onderwijs deel II, Jaap Oosterhuis, 32 blz. 2009/update 2013, te bestellen bij mkfocusjunior@gmail.com. *Deze brochure gaat over mogelijkheden van voortgezet onderwijs voor Nederlandse mission kids op het zendingsveld en de aansluiting op het onderwijs in Nederland.*

Brochure “Een Nederlandse leerling uit het buitenland”

Om aan de leerkracht van het kind te geven bij terugkeer uit het buitenland. *Te downloaden van de website: www.mkfocus.nl*

NOB: Stichting Nederlands Onderwijs in het Buitenland (NOB) ondersteunt het Nederlands onderwijs in het buitenland.

www.stichtingnob.nl

De **Wereldschool** van IVIO verzorgt het afstandsonderwijs voor Nederlandstalige kinderen die in het buitenland verblijven.

www.wereldschool.nl

Edufax is een dienstverlenende organisatie op het terrein van onderwijskundige ondersteuning aan expatriate gezinnen. Eén van de vele diensten van Edufax is het verzorgen van afstandsonderwijs Nederlandse taal en cultuur.

www.edufax.nl

Juffrouw Blom is geen echte, maar een digitale juffrouw die taalles geeft aan leerlingen van de basis- en middelbare school. Juffrouw Blom levert computerprogramma's die kinderen helpen beter te worden in de Nederlandse taal.

www.nederlandslereninhetbuitenland.nl

Nuffic De Nuffic is binnen Nederland hét aanspreekpunt voor de waardering van buitenlandse diploma's behaald in het algemeen voortgezet onderwijs en hoger onderwijs.

www.nuffic.nl

DUO DUO is de uitvoeringsorganisatie van de Rijksoverheid voor het onderwijs. DUO financiert en informeert onderwijsdeelnemers en onderwijsinstellingen en organiseert examens. Hier kan men studiefinanciering aanvragen.

www.duo.nl

Ondersteunende organisaties

MK Focus

Werkgroep van de EZA, die als doel heeft contacten tussen MK's onderling en MK ondersteunende netwerken te bevorderen. Ze wil MK's die terugkomen naar Nederland helpen bij het integratieproces.

www.mkfocus.nl mail: info@mkfocus.nl.

Membercare van EZA, afdeling MK.

Member Care Nederland is het informatiepunt voor de ondersteuning van missionaire werkers.

www.membercare.nl mail: membercare@freeler.nl,

InTransit (voorheen ITMP) is een bureau voor psychologische hulp- en dienstverlening aan zendings- en ontwikkelingswerkers, andere expatriates en de hen uitzendende instanties.

Zie www.intransit.nl mail: info@intransit.nl

Adres: Beverweerd 3, 3813 XB Amersfoort, tel. 033-4625651.

Missionary Care – een organisatie die veel informatiebronnen deelt over de zorg voor zendingsgezinnen, er zijn e-books, sprekers om naar te luisteren, artikelen over zendingsgezinnen, re-entry, TCK's etc. www.missionarycare.com

11. Afkortingen en verklaringen

ACSI:	Association of Christian Schools International
ACE:	Accelerated Christian Education
ACT:	American College Testing
Amerikaans:	In deze brochure: de Verenigde Staten van Amerika betreffend
AP:	Advanced Placement
CITO:	Centraal Instituut voor Toets Ontwikkeling
EH:	Evangelische Hogeschool
EZA:	Evangelische Zendings Alliantie
GCE:	General Certificate of Education
GCSE:	General Certificate of Secondary Education
GPA:	Grade Point Average
HAVO:	Hoger Algemeen Voortgezet Onderwijs
HBO:	Hoger Beroeps Onderwijs
IB:	International Baccalaureate
IGCSE:	International General Certificate of Secondary Education
ISBN:	Internationaal Standaard Boeknummer (internationaal boektitel-identificatienummer)
IVIO:	Instituut Voor Individuele Ontwikkeling
KS:	Key Stages
LBO:	Lager Beroepsonderwijs (VMBO-KB en VMBO-BB)
LOI:	Leidse Onderwijs Instellingen
MAVO:	Middelbaar Algemeen Voortgezet Onderwijs
MBO:	Middelbaar Beroeps Onderwijs
MK('s):	Mission Kid(s)
NOB:	Stichting Nederlands Vervolgonderwijs in het Buitenland
NTM:	New Tribes Mission
OV-kaart:	Openbaar Vervoerskaart (gratis)
PABO:	Pedagogische Academie voor het Basis Onderwijs
PNG:	Papoea Nieuw Guinea
ROC:	Regionale Onderwijs Centra
SAT:	Scholastic Aptitude Test
SIO:	Stichting Internationaal Onderwijs
TCK:	Third Culture Kids
UK:	United Kingdom (VK)
VAVO:	Voortgezet Algemeen Volwassenen Onderwijs
VK:	Verenigd Koninkrijk (UK)
VMBO:	Voortgezet Middelbaar Beroepsonderwijs (combinatie van vroegere MAVO en LBO)
VMBO-BB:	Voortgezet Middelbaar Beroepsonderwijs-BasisBeroeps
VMBO-KB:	Voortgezet Middelbaar Beroepsonderwijs-KaderBeroeps
VMBO-TL:	Voortgezet Middelbaar Beroepsonderwijs Theoretische Leerweg (vroeger: MAVO)
VS:	Verenigde Staten van Amerika
VWO:	Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs